

Till Justitieministeriet

Ärende: Begäran om utlåtande av betänkandet av arbetsgruppen för tingsrätternas sammansättning (justitieministeriets arbetsgruppsbetänkande 2007:19)

Utlåtandet givet av Österbottens svenska nämndemannaförening rf

Reformen av tingsrätternas sammansättning har intensivt diskuterats på möten i nämndemannasammanhang inom Österbottens svenska nämndemannaförening rf. Vi finner den föreslagna revidering av bestämmelserna om tingsrätternas sammansättning oerhört bekymmersam. Förslaget går ut på att den genom nämndemännen värdefulla lekmannainsynen i domstolarnas arbete nu mycket radikalt skulle beskäras. Det är ju de facto så att nämndemannen är den allra äldsta domaren i Norden genom att nämndemän medverkat i rättsskipningen sedan 1200-talet, dock med olika benämningar under årtusendena. Den långa traditionen vårt land har beträffande detta, allt från den tiden när folket i forna tider samlades till ting och utövade domsrätt, är icke att förakta.

Nämndemännen har genom århundraden varit de som tolkat folkets rättsuppfattning. Även i dag är det med beaktande av höggradig samhällelig differentiering förtjänstfullt att nämndemännen är involverade i domstolarnas arbete, speciellt som de flesta ärenden berör vanligt folk. Kännedom om förfaringssätten i domstolarna och likaså kännedom om de bärande rättsskipningsprinciperna bekantgörs för folket genom nuvarande nämndemannainstitution. Genom nämndemannasystem befrämjas rättssäkerheten samt dessutom medför systemet i och för sig att medborgarnas förtroende för domstolarna markant ökar. Olika reformer har resulterat i att befogenheterna an efter ökat så att nämndemännens röster numera jämställs med juristdomarnas. I vårt västra grannland Sverige har systemet med nämndemän värdesatts så högt att man gått in för nämndemän även i hovrätterna medan vi här hos oss får ta del av ett förslag till reduktion av nämndemän i tingsrätterna. Det radikala nedskärningsförslaget av nämndemän finner vi vara en klar försämring på alla tänkbara sätt.

Förslaget går ut på att en sammansättning med en yrkesdomare och tre nämndemän fortfarande är behörig att behandla alla typer av brottmål. Denna sammansättning kan i vissa fall förstärkas med en lagfaren domare, en fjärde nämndeman. Nytt alternativ är en sammansättning med tre yrkesdomare i de fall detta anses motiverat. Nytt är också domförhet med endast en domare utvidgas till att omfatta alla brott som enligt åtalet kan leda till ett fängelsestraff på högst två år. Redan dessa förslag naggat ordentligt nämndemannarepresentationen i kanterna. Men icke nog med detta. Föreslås därutöver att nämndemännen inte längre skall delta i behandlingen av tvistemål utan att dessa mål skall behandlas i en sammansättning med en eller tre domare. I praktiken torde merparten tvistemål, om förslaget vinner laga kraft, att framöver bli behandlade av en domare. Torde inte vara obekant för någon att fyra personer sammantaget ser och hör mer än en enskild person, i detta fall en domare som dessutom skall fungera som rättens ordförande, hålla reda på alla handlingar och notera det som framkommer. Kan med fog framhållas att det definitivt är otroligt angeläget att nuvarande sammansättning kunde behållas och fungera i alla sammanhang helt enligt nuvarande modell. Nämndemännen representerar en minikopia av det samhälle vi lever i och har därigenom en fullgod verklighetsförankring att luta sig mot vid beslut om straffpåföljd. Att fler personer deltar och vanligtvis diskuterar sig fram till konsensus visavi straffpåföljd är så värdefullt att ett dylikt väletablerat förfarande inte ens borde ifrågasättas.

Intentionen med revideringen har varit att åstadkomma lägre kostnader. Vilka kostnader kommer i så fall de nya domartjänsterna att medföra och var kommer de att placeras? Den minimala inbesparningen nämndemannareduktionen handlar om i Justitieministeriets stora budget, ca 1 miljon, torde i stort sett ätas upp med en tredjedel på grund av ökade domarkostnader. Men om en inbesparing av den ringa kostnaden nämndemännen de facto står för inom justitieministeriet skulle komma att aktualiseras och ingrepp i det nuvarande nämndemannasystemet blir ett absolut måste vore det klokskap att i så fall reducera antalet nämndemän från tre till två men i övrigt låta systemet vara orört. Tanken på att nuvarande nämndemannasammansättning eventuellt skulle frångås och ersättas enligt förslaget är skrämmande.

Låt folket ha insyn i och delta i processerna som hittills men förbättra valet till nämndemän så att gott sunt förnuft vore utmärkande hos samtliga invalda. Nu gällande kriterier på nämndemän inkluderar inga preciserade krav utan omfattar i stort sett lämplighet, ett begrepp vars innehåll ingen ännu kunnat utreda. Det avgjort största problemet är förekomsten av bristande kunskaper i landets båda nationalspråk. Kan ju vara så att lagstiftarnas intentioner har varit att det i lämpligheten självfallet bör ingå "språklig lämplighet" men verkligheten tar sig andra uttrycksformer. Entydigt klart är att problemet borde åtgärdas utan dröjsmål. Tyvärr har många fullmäktige grupper inte insett behovet av att nämndemännen som de facto fungerar som domare såväl i tal som skrift borde kunna tillgodogöra sig landets båda nationalspråk för att på ett förtjänstfullt sätt kunna utföra det ålagda domaruppdraget. Man kan med fog ställa sig frågan huruvida en rättvis rättegång uppfylls när en eller i värsta fall två av tre nämndemän inte förstått det som passerat revy under huvudförhandlingarna men trots detta deltar i diskussionen om straffpåföljd. Fullständigt omöjligt att utröna på vilka grunder dessa nämndemän bygger sina ställningstaganden. Har framförts från olika håll ett flertal gånger att det på det praktiska planet går att ordna men detta är en chimär. På tvåspråkiga orter lever språken tätt involverade i varandra och att förverkliga enspråkiga rättegångstillfällen är utopistiskt och inte heller på andra grunder efersträvansvärt bland annat för att den språkliga förmågan att kunna fungera på svenska i juridiska sammanhang på det sättet äventyras.

Genom nuvarande nämndemannarepresentation genomsyras tingsrätternas verksamhet av friska fläckar från samhället med sådana attityder och värderingar som gemene man har just nu om vad skälig straffpåföljd borde vara för att ligga i linje med det finländska folket. Folkets rätt till insyn och påverkan skapar förtroende för rättsskipningen.

Vasa onsdagen den 27 februari 2008

Styrelsen för Österbottens svenska nämndemannaförening rf
gm

Viveca Bäck
ordförande

